

RECENZJA

Pracy doktorskiej mgra Wojciecha Hazy w dyscyplinie naukowej ekonomia, dziedzinie nauk ekonomicznych

pt. Standardy kapitałowe banków a kredytowanie przedsiębiorców w świetle umów Bazylejskiego Komitetu Nadzoru Bankowego

napisanej pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Józefy Famielec

Wprowadzenie

Recenzja została opracowana na podstawie Pisma Dyrektora Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie prof. dra hab. Stanisława Popka, z dnia 24 kwietnia 2024 r., informującego o Decyzji Rady Dyscypliny Ekonomia i Finanse Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, podjętej na posiedzeniu w dniu 22 kwietnia 2024 r. w sprawie realizacji przeze mnie obowiązku oceny rozprawy doktorskiej magister Wojciecha Hazy pod tytułem *Standardy kapitałowe banków a kredytowanie przedsiębiorców w świetle umów Bazylejskiego Komitetu Nadzoru Bankowego*, napisanej pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Józefy Famielec z Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.

Recenzja rozprawy doktorskiej mgra Wojciecha Hazy została sporządzona na podstawie kryteriów formalnych stawianych dysertacjom doktorskim zawartych w ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r. (Dz. U. 2017 r., poz. 1789, z późn. zm.) w związku z ustawą z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r., poz. 1669, z późn. zm.) zgodnie z którymi w recenzji należy zawrzeć szczegółowo uzasadnioną ocenę, czy rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie naukowej.

Niniejsza recenzja zawiera następujące elementy:

- charakterystykę formalną pracy,
- ocenę znaczenia problematyki badawczej i oryginalności rozwiązania przedstawionego w rozprawie doktorskiej,
- ocenę zakresu wykorzystanej wiedzy oraz umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej,
- wnioski końcowe/konkluzje.

1. Charakterystyka formalna pracy

- rozprawa doktorska jest napisana w języku polskim.
- obejmuje 382 strony,
- składa się z: Spisu skrótów i skrótowców, Wstępu, 5 rozdziałów, części końcowej Ustalenia i wnioski, Spisu tabel, schematów, rysunków wykresów, bibliografii i Aneksu;
- załączone wykazy obiektów graficznych zawierają: 47 tabel, 4 schematy, 3 rysunki, 28 wykresów, 8 załączników (około 57 stron) ;
- w spisie wykorzystywanych źródeł (zawartym na 12 stronach), umieszczono 248 pozycji literaturowych, a także 37 aktów prawnych, 35 pozycji zaliczonych do zasobów internetowych.

2. Ocena znaczenia problematyki badawczej i oryginalności rozwiązania zawartego w rozprawie

Przedstawiona do merytorycznej oceny rozprawa stanowi obszerne studium analityczne poświęcone badaniu istotnego i aktualnego zagadnienia, którym jest stabilność i bezpieczeństwo sektora bankowego. Autor prezentuje to zagadnienie w perspektywie standardów kapitałowych obowiązujących banki, zakładając, że mają one wpływ nie tylko na aktywa i fundusze własne, ale także oddziałują na struktury aktywów, źródeł finansowania przedsiębiorstw, będących ich kredytobiorcami. Punktem wyjścia rozważań jest traktowanie funduszy własnych banku jako obszaru kształtowania stabilności i bezpieczeństwa banków. Ta problematyka, znajduje się w centrum dyskursu w ramach współczesnej nauki o finansach, jest powszechnie podejmowana i dyskutowana wśród teoretyków i praktyków ze środowiska ekonomicznego, budzi duże zainteresowanie, a także kontrowersje i stanowi stosunkowo nowy obszar badawczy, który pojawił się w konsekwencji globalnego kryzysu na rynkach finansowych. Autor odnosi się m.in. do społecznego kontekstu tego tematu, wynikającego z połączenia między kredytodawcami a kredytobiorcami, przedsiębiorcami oraz do ochrony deponentów i wysokich, społecznych kosztów upadłości banków. Zastanawia się nad przyczynowo skutkowymi współzależnościami między konsekwencjami standardów kapitałowych BKNB a decyzjami banków i przedsiębiorców odnośnie do kształtowania oferty kredytowej i jej wykorzystania. Dokonując oceny znaczenia wyboru tematu rozprawy doktorskiej stwierdzam, że mgr W. Haza podjął problem badawczy w rozprawie, który jest: ważny, aktualny, trafny i społecznie użyteczny, a także relatywnie mało opisany w literaturze, co oznacza, że wybór tego obszaru badań oraz tematu jest merytorycznie uzasadniony. Temat oceniam jako oryginalny, posiadający wagę naukową i praktyczną, a uzasadnienie jego podjęcia właściwe. Niniejszą rozprawą Autor wypełnia istniejącą lukę badawczą w polskim piśmiennictwie ekonomicznym i finansowym w tym obszarze. Eksploracja tej tematyki może być postrzegana jako źródło wiedzy, poszerzające teorię, a także wzbogacające praktykę. Pomysł związany z poszukiwaniem odpowiedzi na pytanie badawcze jest oryginalny i stanowi wartość dodaną w perspektywie oceny konsekwencji wynikających z regulacji sektora

bankowego oraz wypełniania przez niego podstawowej funkcji, czyli finansowania gospodarki a także teorii rynku kredytowego i racjonowania działalności kredytowej.

3. Ocena zakresu wykorzystanej wiedzy oraz umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej

3.1. Ocena poprawności i kompletności celów oraz hipotez badawczych

Mając na uwadze zidentyfikowaną lukę badawczą i odwołując się do teorii rynku kredytowego Doktorant nawiązuje do funduszy własnych banku jako przedmiotu norm i standardów kapitałowych. Koncentruje się na ryzyku związanym z brakiem stabilności w sektorze bankowym, któremu mają zapobiegać regulacje ostrożnościowe. Podnosząc kwestię wypłacalności jako paradygmatu standardów kapitałowych Bazylejskiego Komitetu Nadzoru Bankowego, mających na celu utrzymywanie stabilności systemu finansowego i zaufania do banków, które mają działać bezpiecznie i rozważnie, analizuje efektywność nadzoru bankowego oraz występujące potencjalne napięcia, związane z ograniczaniem akcji kredytowej. Za punkt wyjścia rozważań podjętych w rozprawie Doktorant przyjmuje **główny cel badawczy**, który określa w następujący sposób:

GCB: identyfikacja teoretycznych podstaw oraz weryfikacja empiryczna zależności między regulacjami umów BKNB a kształtowaniem się zmian struktury aktywów i funduszy własnych oraz zobowiązań banków z jednej strony, a zmianami struktury aktywów i źródeł finansowania przedsiębiorców, kredytowanych przez banki, z drugiej strony. Zmiany te określono mianem wrażliwości banków i przedsiębiorców na regulacje ostrożnościowe ustanawiane przez BKNB.

Główny cel pracy został sformułowany prawidłowo. Obejmuje istotne problemy badawcze i został zrealizowany w rozprawie. Doktorant przedstawił wiarygodne, logiczne, wynikające z pracy argumenty, uzasadniające i potwierdzające realizację głównego celu badawczego założonego we wstępie. Interesujące jest zawarte w przedstawionym celu sformułowanie *wrażliwość banków i przedsiębiorców na regulacje ostrożnościowe ustanawiane przez BKNB*. Według mojej oceny byłby to lepszy tytuł dla niniejszej rozprawy, bardziej podkreślający jej problemowy walor. Ponadto wbrew sformułowaniu zawartym w tytule (zależność kredytowania przedsiębiorstw od stanu regulacji nadzorczych) Autor stara się także zbadać zależność odwrotną i poszukuje odpowiedzi na pytanie, czy ubieganie się przedsiębiorców o kredyty uwzględnia uwarunkowania kapitałowe banków.

Sprecyzowany klarownie: cel główny pozwolił na ekspozycję **głównej hipotezy badawczej oraz czterech hipotez pomocniczych**.

GHB sformułowano w sposób następujący:

Główna hipoteza badawcza ma charakter przyczynowo - skutkowych współzależności między standardami kapitałowymi BKNB a decyzjami banków oraz przedsiębiorców w zakresie gotowości banków do udzielania kredytów i skłonności przedsiębiorców do

korzystania z nich. W szczególności występują trzy strategiczne obszary tych współzależności:

1. *Stabilność finansowa oraz efektywność funkcjonowania banków, jako instytucji zaufania publicznego, jest silnie skorelowana z potrzebami rozwojowymi oraz sytuacją finansową przedsiębiorców – co wynika z prawa obiegu pieniądza – cyklu konwersji gotówki - w gospodarce;*
2. *Wszystkie regulacje kapitałowe i ostrożnościowe instytucji nadzoru bankowego kształtują decyzje banków, a jednocześnie pośrednio decyzje przedsiębiorców w zakresie finansowania, w szczególności kredytowania sfery realnej gospodarki;*
3. *Regulacje BKNB (kolejne umowy) skutkują zmianami wysokości i zakresu oferty kredytowej banków, określonej w pracy mianem gotowości banków do udzielania kredytów, oraz zmianami popytu przedsiębiorców do korzystania z tej oferty, co do wartości i akceptacji warunków kredytowania, określonych w pracy mianem skłonności przedsiębiorców do finansowania swojej działalności bieżącej i rozwojowej z kredytów korporacyjnych.*

Dla weryfikacji empirycznej postawionej w ten sposób hipotezy sformułowano cztery **hipotezy pomocnicze**, logicznie uporządkowane, w których stwierdzono, że:

- H1: Decyzje kredytowania przedsiębiorców przez banki skutkują zmianami wartości oraz struktury aktywów i pasywów zarówno banków, jak i przedsiębiorców;*
- H2. Standardy kapitałowe BKNB, transponowane do sektora bankowego głównie poprzez wymagany poziom łącznego współczynnika kapitałowego (TCR), prowadzą do zwiększonych wymagań co do wielkości regulacyjnych funduszy własnych, ograniczając gotowość banków do kredytowania przedsiębiorców. Przejawia się to relatywnym spadkiem należności kredytowych w aktywach banków, przy widocznym wzroście udziału aktywów o charakterze papierów wartościowych;*
- H3. Regulacje ostrożnościowe BKNB wpływają pośrednio na decyzje przedsiębiorców, których celem jest uniezależnianie się od coraz bardziej restrykcyjnych regulacji kapitałowych banków, co skutkuje wolniejszym wzrostem wartości zaciąganych 10 kredytów korporacyjnych w stosunku do zmiany wartości aktywów (inwestycji) przedsiębiorców. Kreuje to zmiany struktury ich finansowania, takie jak: relatywne obniżenie udziału zobowiązań kredytowych i wzrost udziału kapitału własnego w finansowaniu aktywów przedsiębiorców;*
- H4. Intensywność i restrykcyjność wymogów ostrożnościowych BKNB, badana opracowanym autorskim indeksem aktywności regulacyjnej potwierdza w części intuicyjne prawidłowości, ale w części nie docenianą dotychczas potrzebę weryfikacji oraz aplikacji do teorii i praktyki strategii finansowania gospodarki, zintegrowanych skutków regulacji ostrożnościowych BKNB zarówno z punktu widzenia banków (takie badania dominują), jak i dla przedsiębiorców – takich badań brakuje.*

Ponadto zidentyfikowano **zadania badawcze**, realizowane dla dwóch grup krajów. Łącznie przedmiotem badań objęto w okresie 2009-2020, 12 badanych krajów, będących

członkami UE. Wybór badanych krajów pierwszej grupy, tzn. Europy Środkowo-Wschodniej (Polska, Czechy, Chorwacja, Słowacja), Autor uzasadnia ich funkcjonowaniem w modelu gospodarki centralnie planowanej, a obecnie wewnątrz struktur i charakteryzuje je jako dynamicznie rozwijające się gospodarki, z tradycyjnymi modelami biznesowymi, koncentrującymi się na współpracy kredytowo-depozytowej m.in. z sektorem przedsiębiorców. Drugą grupę badanych krajów stanowiły: Austria, Belgia, Francja, Hiszpania, Luksemburg, Niemcy, Portugalia, Włochy. Te kraje jak uzasadnia Autor *od II wojny światowej rozwijały się dynamicznie a trzy z nich należą do dwudziestu najbogatszych krajów świata. Zarówno sektor bankowy jak i rynek kapitałowy tych gospodarek są rozwinięte, co potencjalnie umożliwia przedsiębiorcom z tych krajów dostęp do różnych źródeł finansowania ich działalności.*

Oceniając wybór krajów do badania można rozważyć, czy w analizie porównawczej właściwe jest uwzględnienie krajów zróżnicowanych pod względem: wielkości gospodarki, specyfiki branż gospodarki, struktury przedsiębiorstw (udział dużych, małych, mikro...), specyfiki tradycji, potrzeb i możliwości w zakresie zewnętrznego finansowania. Niekompletne i uśrednione wskaźniki mogą utrudniać wyciąganie prawidłowych wniosków.

Zadania badawcze ustalone przez Doktoranta dla 12 krajów obejmowały:

- a) *rozpoznanie prawnych i ekonomicznych podstaw działalności banków oraz przedsiębiorców,*
- b) *opracowanie modelu (macierzy) powiązań finansowych banku i przedsiębiorców,*
- c) *rozpoznanie podstaw prawnych i ekonomicznych funkcjonowania BKNB oraz rekomendowanych przez niego umów kapitałowych;*
- d) *opracowanie autorskiego indeksu aktywności regulacyjnej do badania wpływu intensywności i restrykcyjności wymogów ostrożnościowych BKNB na zmiany struktury aktywów i pasywów banków oraz przedsiębiorców w okresie implementacji regulacji Bazylei II i III;*
- e) *przeprowadzenie badania wysokości i struktury aktywów oraz funduszy własnych i zobowiązań banków, ze szczególnym uwzględnieniem zmian pozycji aktywów i funduszy związanych z kredytowaniem przedsiębiorców;*
- f) *przeprowadzenie badania wysokości i struktury aktywów oraz kapitałów własnych i obcych przedsiębiorców, ze szczególnym uwzględnieniem zmian pozycji aktywów i kapitałów związanych z pozyskanymi aktywami (w szczególności saldami środków pieniężnych) i zobowiązaniami z tytułu zaciąganych kredytów korporacyjnych.*

Sformułowania hipotezy głównej oraz hipotez pomocniczych oceniam jako poprawne. Hipotezy weryfikowane w rozprawie doktorskiej odnoszą się do osiągnięć i wyników badań Doktoranta. Natomiast wskazanie zadań badawczych porządkuje proces budowy rozprawy i jej poszczególne etapy. Alternatywnie można by uznać zadania badawcze za realizowane cele szczegółowe. Autor przedstawił wiarygodne, logiczne, wynikające z pracy argumenty, uzasadniające i potwierdzające weryfikację wszystkich hipotez badawczych (głównej i pomocniczych) założonych we wstępie. Szczegółowe, syntetyczne podsumowanie procesu badawczego oraz konkluzje dotyczące weryfikacji hipotez zostały zawarte w zakończeniu rozprawy. Cele, hipotezy, zadania badawcze zostały sformułowane prawidłowo, są ze sobą powiązane i stanowią spójną merytorycznie całość.

3.2. Ocena zastosowanych w rozprawie metod badawczych

Doktorant zastosował różne metody badawcze w dysertacji zarówno w części teoretycznej jak i empirycznej, charakterystyczne dla nauk ekonomicznych i prawnych. W szczególności wykorzystano takie metody jak: **krytyczne studia literatury prawnej i ekonomicznej, zarówno krajowej jak i zagranicznej**, a także **analizę regulacji prawnych**. Dzięki analizie przede wszystkim obszernej, anglojęzycznej, literatury przedmiotu dokonano konceptualizacji pojęć, ustalono zakres podmiotowy i przedmiotowy badań własnych, opisano w sposób szczegółowy regulacje ostrożnościowe ich genezę i specyfikę. Kolejną metodą wykorzystaną przez Doktoranta do ustalenia bilansu banków i przedsiębiorców, ich struktury pionowej oraz poziomej oraz zależności majątkowo-kapitałowych takich, jak: wypłacalność i płynność banków oraz płynność i stopień zadłużenia kredytowego przedsiębiorców były **badania strukturalne**. Ponadto w celu przeprowadzenia testów statystycznych zastosowano dwukierunkowe modele panelowe. Obliczenia zawarte w rozprawie wykonano przy użyciu oprogramowania Microsoft Excel 2019 oraz przy użyciu języka statystycznego R. Modele regresji danych panelowych w ramach, których wykorzystano opracowany i empirycznie zweryfikowany przez Autora **indeks aktywności regulacyjnej** (dalej IAR) stanowiły kolejną metodę. Oszacowanie tego indeksu umożliwiło kwantyfikację konsekwencji implementacji rozwiązań BKNB na poziomie poszczególnych krajów oraz ocenę kierunku zmian pionowej oraz poziomej struktury majątkowo-kapitałowej banków i przedsiębiorców. Jako źródło danych zastosowanych do konstrukcji indeksu wykorzystano informacje pochodzące m.in. z dwóch baz danych: bazy The Macroprudential Policy Survey Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW) oraz bazy MacroPrudential Policies Evaluation Database (MaPPED). Wykorzystane metody badawcze zostały dopasowane do przyjętych celów i hipotez badawczych. Przyjęte założenia, sposób wykorzystania metod, sformułowane wnioski, potwierdzają umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez Doktoranta. Oceniając metody badawcze zastosowane w recenzowanej pracy należy stwierdzić, że ich dobór jest adekwatny do postawionego celu oraz hipotez i odpowiada teoretyczno-empirycznemu charakterowi pracy. Proces badawczy, jego etapy oraz wykorzystanie metod ekonometrycznych, wnioski i ich interpretacja świadczą o dobrym przygotowaniu Doktoranta do samodzielnego projektowania, realizowania i analizowania uzyskanych wyników, a tym samym świadczą o posiadaniu umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

3.3. Ocena struktury pracy

Dobór i wykorzystanie **źródeł informacji**, zwłaszcza literatury przedmiotu oceniam pozytywnie. W rozprawie doktorskiej wykorzystano wiele źródeł, aktualnych i powiązanych z tematem, należących do literatury krajowej jak i zagranicznej, uznanych za kluczowe pozycje, opisujące zagadnienie stabilności systemu finansowego w perspektywie intensywności i restrykcyjności regulacji BKNB. We właściwy sposób zastosowano terminologię i aparat pojęciowy, umiejętnie i bogato ilustrowano tekst różnymi obiektami graficznymi, takimi jak: tabele, schematy i wykresy. Również warstwa erudycyjna recenzowanej pracy jest poprawna.

Struktura pracy jest właściwa, odpowiednio rozbudowana. Podział treści pomiędzy poszczególne rozdziały ma charakter nierównomierny. Rozdziały liczą od 29 do 87 stron, przy

czym najdłuższy rozdział (II) liczy 87 stron, a najkrótszy (V) obejmuje 29 stron. W takiej sytuacji można by podjąć próbę podziału treści na rozdziały bardziej proporcjonalne. Pierwsze dwa rozdziały tego opracowania liczą po około 80 stron, a trzy kolejne po około 30 stron, co oznacza, że można zmniejszyć zakres rozdziałów 1-2 lub połączyć rozdziały 3-5. Propozycja bardziej proporcjonalnej budowy opracowania dotyczy potencjalnej, przyszłej publikacji. Rozbudowana, spójna logicznie konstrukcja poszczególnych rozdziałów tworzy sekwencję, odpowiadającą głównej myśli przewodniej a także: celowi, hipotezom oraz zadaniom badawczym. Dysertacja jest spójna, o czym świadczą treści poszczególnych rozdziałów, wykazujące duży związek z głównym tematem. Uzyskane i przedstawione wnioski są oparte na rzetelnych dowodach, wynikających z licznych odwołań do literatury przedmiotu oraz wielu analizowanych przypadków.

1. **W rozdziale pierwszym**, mającym charakter teoretyczny Autor rozpoczyna rozważania związane z tematem pracy od prezentacji banku jako instytucji zaufania publicznego. Koncentruje się również na opisie racjonowania kredytu w perspektywie teorii ekonomii. Przedstawia prawne i ekonomiczne podstawy działania banków i przedsiębiorstw w kontekście wypełniania przez nich ról kredytodawców i kredytobiorców. Prezentuje fundusze własne banków, będące przedmiotem norm i standardów kapitałowych, a także identyfikuje model powiązań finansowych występujących w relacjach banków i przedsiębiorców. Istotnym punktem w tej części pracy jest odniesienie do wypełniania przez banki roli instytucji zaufania publicznego oraz charakterystyka racjonowania kredytu jako zagadnienia stanowiącego przedmiot rozważań w ramach teorii ekonomii. Treść tego rozdziału ma charakter wyjaśniający i deskryptywny, stanowi wprowadzenie do kolejnych części pracy. Rozważania w tym rozdziale mają charakter porządkujący, są przedstawione z wykorzystaniem kwerendy źródeł informacji. Walorem tego rozdziału są: odwołania do dorobku literatury przedmiotu, zwłaszcza prac, które silnie wpłynęły na ukształtowanie obecnego stanu wiedzy. Mankamentem jest jego obszerność, nadmierna szczegółowość w opisie istoty funkcjonowania banków i przedsiębiorstw. W mojej ocenie treści punktów 1.3. i 1.4. są niepotrzebne dla realizacji pracy na poziomie doktorskim, ponieważ stanowią „elementarz” wiedzy bankowej. W takiej postaci mogłyby zaistnieć na niższym poziomie, np. podręcznika dla studentów. Zawarte w końcowej części podsumowanie ma postać bardzo skrótową (4 zdania).
2. **Rozdział drugi**, również o charakterze teoretycznym, poświęcony został problematyce prawnej uregulowań umów kapitałowych Bazylejskiego Komitetu Nadzoru Bankowego oraz charakterystyce ich implikacji dla polityki kredytowania przedsiębiorców. Doktorant w tej części pracy koncentruje się obok warstwy definicyjnej na genezie, funkcjach, regulacjach BKNB i ich zmianach. Szczególną uwagę zwraca na wątek wypłacalności banków. Elementem łączącym tę część opracowania z głównym tematem pracy jest identyfikacja przedsiębiorców jako deponentów i kredytobiorców na tle rozważań o standardach kapitałowych BKNB, a także prezentacja polityki kredytowej banków wobec przedsiębiorców, czy wreszcie opis czynników wpływających na decyzje przedsiębiorców o finansowaniu działalności za pomocą bankowego kredytu. Treści przedstawione w powyższym rozdziale mają charakter szczegółowy, są odpowiednio udokumentowane, a także bogato ilustrowane schematami, tabelami i rysunkami.

Zawartość tej części oceniam jako właściwą, wzbogaconą obserwacjami Autora. Jej wadą jest bardzo duża obszerność, a także prawie nie widoczne podsumowanie (2 zdania).

3. W **rozdziale trzecim**, o charakterze empirycznym, w którym zaprezentowano rezultaty analizy struktury majątkowo-kapitałowej w perspektywie kredytowania przedsiębiorców odniesiono się do aktywów i pasywów badanych banków. Przedmiotem analiz było także kształtowanie współczynników kapitałów własnych banków oraz zmiany polityki kredytowej wobec przedsiębiorców. W tym rozdziale Doktorant przedstawił efekty badań własnych dotyczących analizy sektorów bankowych/wybranych banków, ze szczegółową koncentracją na kredytach korporacyjnych, ulokowanych w aktywach oraz depozytach, zwłaszcza depozytach przedsiębiorstw, powiązanych z pasywami banków. Ważnym elementem tej części pracy dla realizacji głównego tematu jest zagadnienie kapitałów własnych banków. Do głównej osi tematu Autor nawiązuje analizując politykę kredytową na przykładzie sektora bankowego w Polsce. Zaletą tej części pracy jest szczegółowa analiza porównawcza informacji dotyczących badanych sektorów bankowych, z różnych krajów, na podstawie zgromadzonych, wielu danych. Jako wadę traktuje brak definicji kredytu korporacyjnego, brak precyzyjnego określenia kryteriów wyboru banków do badania. Nieuwzględnianie w analizie specyfiki funkcjonowania banków komercyjnych i spółdzielczych i występowania istotnych różnic pod względem ich wrażliwości na regulacje. W takich krajach jak Polska, Niemcy, czy w Austria sektor banków spółdzielczych charakteryzuje się dobrą kondycją i odgrywa znaczącą rolę w finansowaniu potrzeb drobnej przedsiębiorczości, czy specyficznych potrzeb samorządów lokalnych i rolnictwa. Mankament stanowi także brak podsumowania. Po mimo pewnych usterek, oceniam zawarte w tej części pracy badania jako przeprowadzone w sposób uporządkowany i uzasadniony merytorycznie, odpowiednio pogłębione.
4. Ciekawym elementem pracy jest **rozdział czwarty**, mający charakter empiryczny, w którym przedstawiono próbę oceny wpływu standardów kapitałowych banków na kredytowanie przedsiębiorców. W tym celu Autor analizował sytuację ekonomiczno-finansową, strukturę kapitałową, wysokość posiadanych kredytów, strukturę finansowania, czynniki wpływające na potrzeby finansowania zewnętrznego, a także informacje o oprocentowaniu kredytów i ich zabezpieczeniu. Przedmiotem badania była również ocena perspektyw i oczekiwań przedsiębiorców dotycząca finansowania bankowego w badanym okresie 2009–2020. Treść tego rozdziału jest uzasadniona, ma związek z głównym tematem, realizacją celu i zadań badawczych pracy, a także stanowi interesujący punkt wyjścia dalszych rozważań. Tą część pracy zakończono bardzo krótkim podsumowaniem (3 zdania).
5. W interesującym **rozdziale piątym**, ostatnim, mającym również charakter empiryczny i podsumowujący, zawarte są wyniki analizy weryfikacji zależności między regulacjami kapitałowymi a udziałem kredytów korporacyjnych w strukturze aktywów banków i pasywów przedsiębiorców. W tym celu wykorzystano **autorski indeks aktywności regulacyjnej** wymogów ostrożnościowych banków. Według opinii Autora ta metoda umożliwia kwantyfikację konsekwencji implementacji rozwiązań BKNB na poziomie

poszczególnych krajów oraz pozwala na dopełnienie oceny kierunku zmian pionowej oraz poziomej struktury majątkowo-kapitałowej banków i przedsiębiorców. Charakterystykę metody badawczej w postaci autorskiego indeksu aktywności regulacyjnej poprzedzono prezentacją syntezy badań zawartych we wcześniejszych rozdziałach. Następnie ukazano wyniki empirycznych badań dotyczących modelowej weryfikacji zmian intensywności i restrykcyjności wymogów kapitałowych i płynnościowych w odniesieniu do zmian struktury bilansu banków i przedsiębiorców. Znakomitym pomysłem jest tabela nr 47 zawarta na s. 291, stanowiąca zwarte podsumowanie celów, zadań i hipotez badawczych i konfrontująca je z uzyskanymi wynikami. Wartościowe są też inne zestawienia tabelaryczne i schematy zależności. Wnioski wynikające z przeprowadzonych badań własnych stanowiły podstawę do określenia ostatecznych ustaleń. Pracę kończy osiem załączników. Treści zawarte w niniejszym rozdziale stanowią interesujący, stosunkowo nowy głos w dyskusji na temat wrażliwości banków i przedsiębiorców na regulacje ostrożnościowe ustanawiane przez BKNB.

3.4. Wskazanie istotnych zalet rozprawy

Do zasadniczych zalet recenzowanej rozprawy doktorskiej zaliczam:

- Podjęcie istotnego, aktualnego tematu, będącego przedmiotem kontrowersji tzn. efektywności nadzoru bankowego w kontekście przeregulowania systemu bankowego.
- Kompleksowość przeprowadzonych badań na tle teorii racjonowania kredytu, dotyczących intensywności i restrykcyjności regulacji BKNB, w perspektywie sektora bankowego i sektora przedsiębiorstw, w nawiązaniu do literatury przedmiotu, regulacji prawnych i dokumentów źródłowych.
- Prezentację rozważań na temat wrażliwości banków i przedsiębiorców na stosowane regulacje ostrożnościowe oraz należycie udokumentowaną ocenę tych regulacji w kontekście zapewnienia stabilności systemu bankowego i bezpieczeństwa deponentów.
- Identyfikację wysokości i struktury aktywów oraz funduszy własnych i zobowiązań banków, ze szczególnym uwzględnieniem zmian pozycji aktywów i funduszy związanych z kredytowaniem przedsiębiorców.
- Identyfikację wysokości i struktury aktywów oraz kapitałów własnych i obcych przedsiębiorców, ze szczególnym uwzględnieniem zmian pozycji aktywów i kapitałów związanych z pozyskanymi aktywami (w szczególności saldami środków pieniężnych) i zobowiązaniami z tytułu zaciąganych kredytów korporacyjnych.
- Ocenę korelacji stabilności finansowej oraz efektywności funkcjonowania banków z potrzebami rozwojowymi oraz sytuacją finansową przedsiębiorców.
- Opracowanie autorskiego indeksu aktywności regulacyjnej do badania wpływu intensywności i restrykcyjności wymogów ostrożnościowych BKNB na zmiany struktury aktywów i pasywów banków oraz przedsiębiorców w okresie implementacji regulacji Bazylei II i III, w ramach modeli regresji danych panelowych.

- Budowę i weryfikację dwukierunkowych modeli panelowych w celu weryfikacji zależności między wpływem standardów kapitałowych BKNB a kredytowaniem przedsiębiorców.
- Wskazanie rekomendowanych kierunków zmian, polegających m.in. na zwiększeniu dialogu z przedsiębiorcami, dostosowaniu strategii i modeli biznesowych przedsiębiorstw do warunków funkcjonowania na rynkach finansowych, w szczególności neutralności energetycznej i rozwoju zielonych inwestycji.
- Wykorzystanie do obliczeń wielu informacji. Dane z bazy Orbis Bank Focus przekraczały 45 tys. obserwacji, a z bazy BACH – ponad 14 tys. obserwacji.

3.5. Wskazanie wad rozprawy

Słabszymi stronami recenzowanej rozprawy są:

- Nadmierna obszerność dysertacji. Momentami zawarto w niej treści, które nie musiały być opisywane ze względu na to, że stanowią kanon podstawowej wiedzy o badanym temacie i nie mogą być ocenione w perspektywie nowatorstwa.
- Brak podsumowań w poszczególnych rozdziałach, które pozwoliłyby na lepszą identyfikację wniosków i syntezę prezentowanego materiału.
- Nadmierna momentami szczegółowość Autora, prowadząca do braku jasności wyводу i realizacji głównej myśli przewodniej.
- Brak identyfikacji przyszłych badań dla tego tematu, a także wniosków dla sektora bankowego, będącego w relacjach z przedsiębiorcami w Polsce.
- Pomimo uważnego przygotowania pod względem edytorskim w tekście pojawiły się drobne błędy/usterki, takie jak np.:
 - Niezręczne sformułowania: np. *banki muszą być zrozumiałe (?)* s. 23; *Bez tej zdolności istoty żywe, efektywnie działające jednostki ekonomiczne i użyteczne maszyny byłyby tylko masą upadłości lub złomem,* s. 62; *Bank jako niezbędny uczestnik gospodarki rynkowej* (są sytuacje, w których bank nie występuje) s. 86; *Banki pożyczają pieniądze,* powinno być *środki pieniężne* s. 86; *znaczący udział finansowego majątku trwałego w strukturze aktywów obrotowych (?)* s. 232; *silny i istotny statystycznie pozytywny efekt na udział kredytów korporacyjnych w sumie bilansowej banków* (może wpływ, a nie efekt?) s. 276.
 - Częste powtórzenia w zdaniach np. *aby zaangażowali się w zaangażowania (...)* s. 25, *wymienić wymianę* s. 40; *zachowanie niezbędnych zachowań* s. 100; powtórzenia wyrazu *wynikającego, wyniku, wynikające* s. 174, okolice przypisu 408 i 409.
 - Brak konsekwencji w pisowni np. *kredytobiorcy* raz mała, raz duża litera s. 3.
 - Niestosowanie kursywy do wyrazów w obcym języku np. *a priori* s. 36; *futures, swap* s. 38.
 - Analiza zależności między rozwojem systemu finansowego a gospodarką realną w krótkim okresie, bez odniesienia do aktualnych badań (po globalnym kryzysie finansowym) s. 40.
 - Brak nawiązania w tekście do tabeli nr 1 i 2.
 - Brak konsekwencji w opisie aktów prawnych s. 53–54.
 - Brak w tabeli nr 3 identyfikacji formuły banku w postaci spółki akcyjnej, chociaż w tekście opis tej formy występuje s. 57–58.

- Wskazanie w tekście na dyrektywy UE natomiast w przypisie nr 150 występuje odwołanie do Rozporządzenia.
- Brak konsekwencji w stosowaniu wielkiej litery na początku, w polach w tabelach oraz na schematach, rysunkach (raz duża, raz mała litera).
- Ponadto literówki czy brak precyzji w określeniach czasu np. *aktualnie* s. 60.
- Brak uporządkowania spisu ustaw według kryterium chronologicznego.

Podsumowując, na podstawie przedstawionych powyżej rozważań zarówno zakres wykorzystanej wiedzy jak i umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez mgra Wojciecha Hazy oceniam bardzo dobrze.

Konkluzja

Analiza przedłożonej do recenzji rozprawy doktorskiej daje podstawę do jednoznacznego stwierdzenia, że praca mgra Wojciecha Hazy spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim, ponieważ: stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktoranta w dyscyplinie naukowej ekonomia, dziedzinie nauk ekonomicznych, potwierdza umiejętność samodzielnego prowadzenia badań empirycznych, osiągnięcia założonych we wstępie celów i weryfikacji hipotez badawczych, na podstawie właściwego doboru literatury i innych źródeł informacji oraz zastosowania odpowiednio dobranych metod.

Biorąc pod uwagę całość dysertacji stwierdzam, że recenzowana przeze mnie rozprawa Pana mgr Wojciecha Hazy spełnia wymagania określone w ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r. (Dz. U. 2017 r., poz. 1789, z późn. zm.) w związku z ustawą z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r., poz. 1669, z późn. zm.). Na tej podstawie wnioskuję do Rady Dyscypliny Ekonomia i Finanse Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie o przyjęcie pracy doktorskiej mgr Wojciecha Hazy w dyscyplinie naukowej ekonomia, dziedzinie nauk ekonomicznych oraz dopuszczenie do publicznej obrony.

Dodatkowo proszę Doktoranta o odpowiedź na następujące pytania.

1. Efektywny nadzór bankowy, czyli jaki. Jak zmierzyć tę efektywność?
2. Czy gospodarstwa domowe są wrażliwe na regulacje ostrożnościowe nakładane na banki w kontekście gotowości banków do udzielania kredytu (jego dostępności) i skłonności gospodarstw domowych do ich wykorzystania.
3. Wnioski z badań Doktoranta dotyczące Polski. Jak można ocenić sytuację sektora bankowego i jego relacje z przedsiębiorcami w Polsce na tle innych, badanych krajów.

Iwona Dorota Czechowska

